

PERMANENȚE ALE CIVILIZAȚIEI GETO-DACICE ȘI DACO-ROMANE ÎN STRUCTURA SOCIETĂȚII MEDIEVALE ROMÂNEȘTI

de ȘT. OLTEANU

Problema influenței civilizației dacice și a celei daco-romane asupra dezvoltării ulterioare a societății de pe teritoriul României, a transmiterii unor componente ale culturii și civilizației celor două popoare — dac și roman — în mediul societății daco-romane, romanizate și apoi românești, reprezintă una dintre cele mai importante probleme referitoare la moștenirea materială și spirituală pe care cele două popoare ne-au lăsat-o, avînd, prin valențele sale probatorii, rol, de argument deplin al continuității poporului nostru pe aceste meleaguri.

Cu toată această importanță, cercetarea fondului de cultură materială și spirituală pe care poporul român îl datorează celor două civilizații amintite, n-a fost pe măsura însemnătății acestuia. Ne referim în mod deosebit la permanența unor elemente din domeniul valorificării bogățiilor miniere ale subsolului românesc, precum și în prelucrarea metalelor obținute mai ales pentru perioada istorică cuprinsă între secolele IV—XIV, sectoare aproape total lipsite, pînă în vremea din urmă, de investigația științifică corespunzătoare. Nu pentru că n-ar fi existat o asemenea activitate pe teritoriul carpato-danubiano-pontic, ci pentru faptul că așa numitul mileniu al „tăcerii“ n-a beneficiat de o cercetare istorico-arheologică sistematică, organizată. Așa se explică de ce în lucrări de specialitate apărute peste hotare, lipsa unor studii care să evidențieze procesul de valorificare minieră și de prelucrare a metalelor obținute pe teritoriul Transilvaniei, în special, după secolul al IV-lea și pînă în secolul al XI-lea, a fost interpretată ca lipsă a unor dovezi materiale ale practicării acestor îndeletniciri și, deci, inexistența unei populații sedentare, autohtone care să pună în valoare asemenea bogății. Rezultatele obținute pînă în prezent mai cu seamă în cercetarea acestei perioade, rezultatele analizelor de laborator efectuate asupra unor vestigii materiale scoase la iveală în diferite așezări omenești de pe întreg teritoriul României, datînd din secolele IV—XIV, demonstrează cu temeinicie, că activitatea de valorificare a principalelor bogății miniere

și de prelucrare a acestora a reprezentat o constantă a societății de pe teritoriul carpato-danubiano-pontic, atît înainte de secolul al IV-lea cît și după aceea, o permanență a vechilor locuitori ai României cu multiple posibilități de atribuire etnică.

Vom încerca să prezentăm, în cele ce urmează, principalele rezultate obținute pînă în prezent prin investigația istorico-arheologică în ceea ce privește valorificarea unor bogății miniere de bază, de către locuitorii din spațiul carpato-danubiano-pontic începînd din epoca dacică, evidențiind, astfel, activitatea neîntreruptă de valorificare a unor metale „cheie”, utilizarea unor tehnologii extractivo-reducătoare și de prelucrare specifice, cu valențe probatorii în continuitatea etnică de-a lungul întregii perioade menționate, în perenitatea unor elemente de civilizație dacică și romană în structura societății medievale românești.

Cea de a doua epocă a fierului, cunoscută sub numele de La Tène, se înscrie în istoria societății de pe teritoriul patriei noastre ca o epocă de mari transformări social-economice și politice, consecința cristalizării unor noi structuri în sinul comunităților umane din acea vreme, din a căror convergență va rezulta înfloritoarea civilizație geto-dacă ajunsă la maturitate în secolele I î.e.n.—I e.n. În cadrul acestei mari civilizații, valorificarea unor bogății miniere de bază, a constituit o componentă fundamentală dînd strălucirea corespunzătoare culturii materiale a strămoșilor noștri.

Cercetări recente au demonstrat cu suficiente dovezi că procesul de valorificare a unor bogății miniere, ca aurul, argintul și fierul, de pildă, cunoscuse la geto-daci o sensibilă dezvoltare, comparativ cu epoca anterioară. Un număr de peste 25 de așezări geto-dace situate în cele mai diferite forme de relief de pe tot cuprinsul vechii dacii conțin argumente certe în privința extracției, reducerii minereului de fier¹ și pre-

1 Cîteva din aceste așezări : Doboșeni (jud. Covasna), Cireșu (jud. Mehedinți), Bragadiru (jud. Ilfov), Sercaia (jud. Brașov), Sarmizegetusa, Teliuc și Ghelar (jud. Hunedoara), Ocnița (jud. Vâlcea), Telița și Histria (jud. Constanța), Stăncesti (jud. Botoșani), Poiana-Tecuci, Dănești și Sofronești (jud. Vaslui) etc. (Z. Szekely, *Raport preliminar asupra sondajelor executate de Muzeul regional Sf. Gheorghe*, în anul 1956, în *Materiale*, V, p. 231—233 ; E. Bujor, L. Roșu, *Cuptoare primitive de redus minereul de fier din epoca geto-dacă descoperite la Cireșu*, în *Rev. Muzeelor*, 1968, nr. 4, p. 308 ; L. Roșu, *Considerații cu privire la structura societății dacice, înainte de Burebista*, în *Rev. Muzeelor*, 1978, nr. 3, p. 46—47 ; M. Turcu, *Cuptoare pentru redus minereul de fier descoperite la Bragadiru* (sec. II—I î.e.n.), în *In Memoriam Constantin Daicoviciu*, Cluj, 1974, p. 389 ; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la aaci*, Cluj-Napoca, 1979, p. 21 și urm. ; O. Floca, *Villa rustica și necropola daco-romană de la Cînciș*, în *Acta Musei Napocensis*, 1965 (II), p. 166 ; A. Florescu, S. Rață, *Complexul de cetăți daco-getice* (sec. VI—III î.e.n.) de la Stăncesti-Botoșani, în *Studii și Materiale de Istorie*, Suceava, 1969, p. 9—18 ; N. Maghiar, Șt. Olteanu, *Din istoria mineritului în România*, București, 1970, p. 43—44 ; Șt. Olteanu, *Aspecte ale civilizației geto-dacice în lumina cercetărilor recente*, în *Revista arhivelor*, 1979, nr. 2, p. 115 și urm. etc.

lucrării metalului obținut, precum cuptoare de redus (întregi sau fragmentare), bucăți de minereu de fier, zgură rezultată din procesul reducerii, lupe de metal, fragmente din tubul de lut al foalelor pentru introdus aerul în cuptor, grămăjoare de calcar servind ca fondant, unelte variate de prelucrat metale, obiecte finisate sau în curs de finisare etc.

S-a demonstrat recent că dacii, strămoșii noștri, valorificau pe lângă zăcămintele primare din centrele miniere recunoscute, ca cele din Transilvania și Banat mai ales, rezervele aluvionar-sedimentare și de neoformațiuni aflătoare în aproape toate formele de relief, pe care astăzi industria noastră națională le neglijează datorită randamentului lor scăzut la nivelul tehnicii și cerințelor actuale. Dar tocmai valorificarea și a acestor resurse miniere de importanță locală pune în lumină nivelul ridicat de cunoștințe tehnologice a minerilor daci de identificare a lentilelor de minereu aflate în structurile sedimentare, de extracție a metalului, de eliminare a substanțelor nefolositoare prin calcinarea mineurelui de fier, utilizarea fondanților pentru ușurarea procesului de reducere, introducerea condiționată a aerului în cuptorul-furnal, cupelarea metalului prin operațiuni de amalgamare cu alte metale asociate etc.

În legătură cu procesul reducerii propriu zise a minereului de fier din epoca dacică, două constatări vin să confere acestuia unele particularități. Este vorba, mai întâi, de niște plăci discoidale din lut, descoperite la cuptoarele de redus de la Doboseni (jud. Covasna), ceea ce presupune, fără îndoială, existența unor deschideri laterale, prin care se introducea fluierul foalelor manuale, fluier protejat de acele plăci discoidale. Totodată, însă, o asemenea deschidere folosea și la evacuarea încărcăturii cuptorului, evitându-se, astfel, distrugerea integrală a acestuia și, de asemenea, pentru a controla procesul de reducere. Această particularitate s-ar fi întâlnit pentru prima oară pe teritoriul României în epoca dacică și ar constitui o modalitate tehnologică nouă, vizînd scurtarea timpului de pregătire a unei noi șarje², controlul tehnic efectuat asupra procesului propriu zis.

A doua constatare se referă la cunoștințele topitorilor daci. Analizele de laborator efectuate asupra unei cantități importante de vestigii ale reducerii au demonstrat că la Ocnița (jud. Vilcea), așezare dacică, ajunsă în secolul I î.e.n. și secolul I e.n. la un nivel de dezvoltare deosebit, meșterii daci posedau, în ceea ce privește procesul obținerii fierului, bogate cunoștințe tehnice care le permiteau realizarea acelui prag de temperatură din interiorul cuptorului, necesar separării cît mai depline a zgurii de metalul propriu zis³.

2 I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 35. Cuptoare de construcție asemănătoare se întîlnesc în așezarea germanică de la Gera-Tinz din sec. I—III e.n. (S. Dusek, în *Alt-Thüringen*, Weimar, 1965, p. 95 și urm.), în Cehoslovacia, în Polonia, și la est de Nistru datînd din sec. III—IV e.n. (M. A. Tihonova, în *Kratkie soobschenie*, 1974/140, p. 11 și urm.).

3 Analizele fizico-chimice au fost efectuate în laboratoarele Muzeului de istorie al R.S.R. de către ing. chimist Doina Seclăman care are în pregătire rezultatele în detaliu ale acestor analize.

* *

Cucerirea Daciei de către romani în urma războiului din 105—106 a marcat o nouă epocă în istoria societății de pe teritoriul carpato-danubiano-pontic caracterizată, în general, prin procesul de împletire dintre civilizația geto-dacă și cea romană, proces prin care fondul cultural dacic s-a îmbogățit prin receptarea unor componente de bază ale culturii și civilizației romane.

În acest context se înscriu și realizările din domeniul valorificării bogatelor resurse miniere (metale prețioase și fier mai cu seamă) ale solului și subsolului Daciei romane și de prelucrare a metalelor obținute, sectoare în care împletirea dintre tehnologia tradițională și cea a noilor veniți se evidențiază cu putere, punând în valoare certele sale valențe de argument al continuității acestei activități pe teritoriul României.

Procedind la organizarea noului teritoriu cucerit, romanii au acordat, precum se știe, o atenție deosebită exploatărilor miniere, din Transilvania mai cu seamă, preluind vechea extracție și continuind-o tot prin băștinași ca vechi cunoscători ai mineritului local, cât și prin coloniști aduși în acest scop *ex toto orbe romano* ⁴.

Cu o bogată experiență în exploatarea bogățiilor miniere în general, romanii și-au concentrat activitatea de valorificare a zăcămintelor aurifere din principalele centre transilvănene unde conținutul în aur era foarte ridicat (peste 30 g la tona de minereu) ;

Totodată, a fost continuată și exploatarea minereului de fier, mai cu seamă de la Ghelar și Teliuc (jud. Hunedoara) și în împrejurimile acestora. Interesantă pentru continuarea exploatării fierului în această zonă de către vechii locuitori ai Daciei, este descoperirea de la Cinciș, comuna Teliuc, a unei necropole din secolele II—III e.n. aparținând populației autohtone, daco-romane. În unele morminte au fost puse odată cu corpul defunctului și bucați de minereu de fier, simbol al ocupației din viață a decedaților ⁵.

Nu cunoaștem dacă minerii daci atingeau mari profunzimi în exploatarea subterană prin galerii. Se cunosc, în schimb, acele *cuniculi*, romane deschise și înaintate în rocă tare și compactă, armate cu grinzi, căptușite cu scinduri. Legătura între galerii se făcea prin puțuri verticale sau înclinate cu trepte în talpă cum sint puțurile păstrate până la exploatarea modernă la Ruda lângă Brad (jud. Hunedoara) și la Almașul Mare (jud. Alba). Exploatarea filoanelor aurifere începea în afloriment, la zi, și continua prin adâncirea în subteran mergând până la citeva sute de metri ⁶.

Pentru evacuarea apei din galerii, romanii au introdus roata hidraulică cu cupe, acționată manual ; resturile unei asemenea roți au fost

4 V. Cristescu, *Viața economică a Daciei romane*, București, 1921, N. Maghiar, Șt. Olteanu, *Din istoria mineritului în România*, București, 1970.

5 D. Protase, *Problema continuității în Dacie în lumina arheologiei și numismaticii*, în București, 1968, p. 58.

6 N. Maghiar, Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 63 și urm.

găsite în mina de la Roșia Montană, precum și în mina Ruda de lângă Brad⁷.

Iluminarea minelor se efectua cu opaițe (*lucernae*) cu două orificii (*lucerna bilychnis*), cu trei orificii (*lucerna trilychnis*) sau mai multe asemenea orificii (*lucerna polilychnis*) La Roșia Montană, la Zlatna, la Vulcoi-Corabia și în alte centre miniere s-au descoperit numeroase opaițe romane, purtând ștampila atelierului în care au fost lucrate, multe dintre ele fiind confecționate în Dacia.

În această amplă activitate de valorificare a bogățiilor miniere ale Daciei a fost folosită, în primul rând, mina de lucru locală cu o bogată tradiție, după cum am văzut în exploatarea metalelor de bază. Au fost utilizați mai cu seamă locuitorii din zonele miniere care moșteniseră din tată-n fiu meseria de miner ca cei din așezările de la Deusara, Resculum și altele. Potrivit tablelor cerate s-a folosit, de asemenea, munca copiilor în special în galeriile de extracție⁸. Investigația arheologică a evidențiat numeroase așezări ale minerilor localnici din secolele II—III, precum și cimitire ale acestora ca, de pildă, cimitirul din dealul Corabia din Bucium. Inventarul acestor morminte atestă situația mizeră din timpul vieții⁹.

Numărul mare al așezărilor acestora lasă să se întrevadă rolul important al populației băștinașe (dace) în exploatarea bogățiilor miniere din subsolul Daciei în secolele II—III, moștenitori direcți ai bogatelor cunoștințe în această privință din epoca geto-dacă.

Alături de ei, minierii coloniști fie că este vorba de mineri dalmatini din semințiile Pirustae, Baridustae, Sardeates, fie că este vorba de mineri panoni, greci, orientali etc. menționați în tăblițele cerate, au contribuit la dezvoltarea tehnicii miniere din Dacia. Fără îndoială că fondul tehnologic autohton a fost îmbogățit prin receptarea de procedee tehnice noi în valorificarea minereurilor folosite în centrele miniere din imperiul roman, de pildă, în cele din Spania (introducerea roții hidraulice de evacuare a apei din galerii, exploatarea în subteran prin fișii orizontale ascendente, sistemul puțurilor înclinate cu trepte în tablă, „treptele romane” etc.); alături de aceste noi procedee tehnice, s-au menținut practici tehnologice întâlnite la geto-daci în procesul de reducere a minereului de fier în special, înainte de cucerirea romană, atestate la analizele de laborator a vestigiilor din perioada de după secolul al III-lea.

Economia de transformare, prelucrarea propriu-zisă a metalelor, a înregistrat și ea în domeniul uneltelor unele structurări în măsură să sublinieze fenomenul de receptare de către societatea autohtonă a formelor de cultură materială din lumea romană. Așa este cazul tipului de brăzdar de fier cu manșon cunoscut sub numele de brăzdar de tip roman. Datorită calităților sale, în special a mai marii lui eficiențe, în raport cu cel așa numit dacic, cel dintîi s-a impus tot mai mult încît

⁷ *Ibidem*, p. 67—70.

⁸ *Corpus inscriptionum Latinarum*, Nr. VI.

⁹ C. Daicoviciu, *Les „Castella Dalmatarum” de Dacie*, în *Dacia*, N. S., II, 1958, p. 265; N. Maghiar Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 86—87.

după secolele IV—V cel dacic dispăre aproape complet. Descoperirea a numeroase brăzdare de fier datînd din secolele II—III în marea lor majoritate de tip roman, precum cele de la Dedrad și Sucidava atestă gradul de receptivitate și transmisie din fondul civilizației romane a unor realizări pe care societatea le va perfecționa continuu de-a lungul secolelor.

Alături de aceste noi elemente, s-au menținut practici tehnologice din fondul geto-dac, atît în procesul de valorificare a bogățiilor miniere, cît și în cel de prelucrare propriu-zisă a acestora. Prezența lor demonstrează cu toată claritatea că societatea de pe teritoriul vechii Dacii, o populație statornică, a solicitat în procesul muncii aceste valori de civilizație materială preluînd și adaptînd unealta cu cel mai mare randament, indiferent de mediul ei de proveniență. Privită prin această prismă, cucerirea Daciei de către romani nu numai că n-a pus capăt procesului de valorificare a bogățiilor miniere ale subsolului Daciei, ci, din contră, a continuat exploatarea acestora adăugînd la tehnologia tradițională, noi procedee tehnice, din a căror receptare și adaptare la realitățile social-economice din Dacia, au rezultat forme superioare de civilizație ce-și vor afirma perenitatea în secolele următoare, în ciuda vicisitudinilor istorice.

*

Retragerea aureliană de pe teritoriul Daciei romane în a opta decadă a secolului al III-lea, urmată de impactul popoarelor migratoare au avut consecințe importante asupra evoluției societății de la nordul Dunării, încetinindu-i ritmul de dezvoltare din etapele anterioare. Această realitate istorică nu trebuie însă exagerată. Cercetările recente au demonstrat că societatea din spațiul carpato-danubiano-pontic și-a conservat, în mare măsură, elementele de civilizație create pînă atunci, fapt care i-a asigurat evoluția ei ulterioară către forme superioare de organizare social-economică și politică. Unul dintre cele mai edificatoare exemple în acest sens îl constituie activitatea de punere în valoare a rezervelor miniere, în special a minereurilor de fier din subsolul vechii Dacii, continuitatea neîntreruptă, de exploatare a acestora în întreaga perioadă de după secolul al III-lea în limita aceluiași parametri tehnici din etapa anterioară, fapt care presupune în mod obligatoriu persistența aceleiași populații, a aceluiași cadru demografic, în general, din secolele anterioare.

Cercetările efectuate pînă în prezent au evidențiat un număr de peste 80 așezări datînd din secolele IV—XI, situate pe întreg teritoriu carpato-danubiano-pontic, în care s-a desfășurat o intensă activitate de valorificare a minereului de fier, mărturie fiind cuptoarele de redus (întregi sau fragmentare), bucăți de zgură de fier, de minereu, materiale auxiliare ca fondanți de pildă, fragmente din fluierul foalelor manuale, cărbune mangal servind drept combustibil etc. Între cele mai reprezentative descoperiri în acest sens se remarcă cele de la Fizeș și Soșdea (jud. Caraș-Severin), Bezid (jud. Mureș), Soporul de Cîmpie (jud. Cluj),

Bratei (jud. Sibiu), Ghelar (jud. Hunedoara), Tîrșor, Sirna și Budureasca (jud. Prahova), Dulceanca (jud. Teleorman), Zimnicea (jud. Ilfov), Brăești și Horodiștea (jud. Botoșani), Epureni și Fedești (jud. Vaslui), Udești (jud. Suceava), Davideni, Izvoare-Bahna (jud. Neamț), Păcuiul lui Soare, Capidava și Dinogetia (jud. Constanța)¹⁰ etc.

Descoperirile amintite ridică câteva probleme fundamentale legate de procesul extractiv-reducător.

Mai întâi originea minereului redus în așezările amintite. Analizele de laborator efectuate asupra unor bucăți de minereu și zgură de fier descoperite la locul de reducere au evidențiat structuri asemănătoare ale acestor vestigii provenind din localități diferite. În cazul probelor de la Dulceanca și Dridu, de pildă, prezența aluminiului în mare cantitate (9 și respectiv 12% Al), constituie un indiciu asupra sursei de exploatare a minereului de fier, anume acele sisturi silicoase conținând mineralizații de oxizi de fier de neoformație existente în zonele respective.

Se confirmă presupunerile că, la nivelul epocilor respective, erau puse în valoare nu numai depozitele primare, dar și cele secundare răspândite în toate formele de relief, situație similară cu cea observată în cadrul societății din secolele anterioare.

În legătură cu această valorificare a mineralizațiilor secundare de importanță locală, este de subliniat marea dificultate a identificării minereului de fier în cadrul lentilelor de neoformațiuni, în care oxizii de fier sînt cantonați, aproape în toate rocile sedimentare, ca pigmenți sau ciment de legătură. Fiind, în general, roci, de neoformațiuni ale procesului de alterare și precipitație, oxizii de fier se găsesc în compania a numeroase altor substanțe minerale a căror eliminare pune probleme tehnice deosebit de sensibile și complexe. Or, aceste realități presupun bogate cunoștințe pentru depistarea materiei prime respective, cunoștințe, care, pe vremea aceea, nu se căpătau decît prin transmisia lor, a experienței în această privință, din tată în fiu, din generație în generație de-a lungul veacurilor, în cadrul aceleiași comunități omenești sta-

10 E. Iaroslavski, R. Petrovski, *Cuptoarele de redus minereul de fier de la Fiseș Jud. Caraș-Severin*, în *Tibiscum*, 1974, p. 147 și urm.; Z. Szekely, *Sondaje executate de Muzeul regional din Sf. Gheorghe*, în *Materiale și cercetări arheologice*, VIII, p. 336—337; D. Protase, I. Tigăra, *Șantierul arheologic Soporul de Cîmpie (reg. Cluj)*, în *Materiale și cercetări arheologice*, VI, p. 352; I. Nestor, *Cercetările arheologice de la Bratei*, în *Materiale și cercetări arheologice*, VIII, p. 626—627; Natura, 1930, Nr. 6, p. 33; descrierea cuptorului descoperit aici și în *Catalogue of the Collections in the Science-Museum South Kensington-Metallurgy*, 1925, p. 13; V. Teodorescu, *Comunicare la cea de a XIII-a sesiune științifică de rapoarte arheologice, Oradea, 1979*; St. Olteanu, V. Teodorescu, N. Neagu, *Rezultatul cercetărilor arheologice de la Sirna (jud. Prahova)*, anul 1978 cu privire la secolele III—XI, în *Materiale și cercetări arheologice*, a XIII-a Sesiune anuală de rapoarte, Oradea, 1979, p. 278; S. Dolinescu-Ferche, *Așezări din secolele III și VI e.n., în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București, 1974, p. 62—98; E. Zaharia, M. Petrescu, N. Zaharia, *Așezări omenești pe teritoriul Moldovei din epoca paleolitică pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1970, p. 241, 274; Gh. Coman, *Instalații pentru foc în așezările culturii Dridu în sudul Moldovei*, în *Danubius*, 1970, p. 167 și urm.; P. Diaconu, *Șantierul arheologic Păcuiul lui Soare (r. Adamclisi)*, în *Materiale și cercetări arheologice*, VII, p. 604.

tornice. Tocmai de aceea valorificarea bogățiilor miniere reprezintă, poate, cea mai importantă ocupație care conferă populației care o practică caracterul statornic, permanent asemenea îndeletnicire fiind incompatibilă cu nomadismul.

O constatare cu adinci semnificații istorice se referă la permanența acestei activități pe tot parcursul epocii la care ne-am referit, adeseori în cadrul aceleiași așezări, de pildă, la Tîrgșor, Șirna, Dulceanca, Budureasca, Bratei etc., în ciuda condițiilor politice prilejuite de migrația popoarelor. Activitatea neîntreruptă de punere în valoare a acestor bogății miniere în cadrul aceleiași așezări, procedeele tehnice folosite, reprezintă incontestabile mărturii ale tradiției acestei ocupații din epoca dacică pînă tîrziu în evul mediu românesc. Această dăinuire a tehnologiei tradiționale a fost pusă în evidență de unele rezultate semnificative ale descoperirilor făcute și ale analizelor de laborator.

Dacă caracterul tradițional al utilizării fondanților în procesul de reducere a minereului de fier ar putea fi, eventual, contestat, acest procedeu fiind cunoscut și de alte populații sedentare cu care populația de pe teritoriul României a avut diferite contacte în decursul mileniului I e.n., unele particularități ale tipului de cuptor folosit nu mai lasă nici o îndoială asupra transmisiei cunoștințelor tehnice în cadrul aceleiași comunități de viață. Este vorba de dăinuirea în spațiul carpato-danubian a tradiției geto-dacă de utilizare a tipului de cuptor de redus minereul de fier prevăzut cu orificiu lateral amenajat la baza acestuia, pentru evacuarea încărcăturii și pentru folosirea foalelor manuale. După cum am observat mai sus, acest tip de cuptor, cu îmbunătățirea tehnică amintită, se întâlnește la daci, pentru prima oară în secolele II—I î.e.n., la alte popoare el fiind atestat în secolele II—IV e. n. Dăinuirea acestui tip de cuptor pe teritoriul României, atestarea utilizării lui, în continuare, după secolul al III-lea a fost pusă în evidență de descoperirile făcute la Fizeș și Șoșdea (jud. Caraș-Severin) datînd din secolul IV. Este vorba de mai multe cuptoare de redus minereul de fier asemănătoare ca manieră de construcție cu cele de la Doboseni din secolele II—I î.e.n., Particularitatea care asigură identitatea tehnologică a cuptoarelor de la Fizeș și Șoșdea cu cele de la Doboseni o constituie prezența în construcția lor a deschiderii laterale aflată la nivelul de călcare, deschidere care se astupa în timpul funcționării cu o placă discoidală perforată prin care se introducea fluierul foalelor manuale. După terminarea reducerii, încărcătura cuptorului se evacua prin acea deschidere laterală, cuptorul se putea pregăti pentru o nouă încărcătură, evitîndu-se astfel distrugerea acestuia.

Pe de altă parte, rezultatul analizelor de laborator efectuate asupra unor vestigii ale procesului de reducere descoperite la Ciurelu (București) datînd din secolul al VI-lea reprezintă o nouă dovadă a dăinuirii unor metodologii tehnice înlînite la geto-daci. Am prezentat mai sus rezultatul analizelor efectuate pe vestigiile reducerii minereului de fier de la Ocnița din secolele I î.e.n.—I e.n., concretizat în cunoștințele tehnice pe care le posedau meșterii topitori daci în realizarea aceluiași prag

al temperaturii necesară separării în condiții optime a metalului propriu-zis de sterilul existent în minereu. Potrivit rezultatelor obținute prin analiza materialelor de la Ciurelu de lângă București, topitorii din aşezarea de aici utilizau și ei aceeași metodologie tehnică precum meșterii daci de la Ocnița. Și într-un caz și în altul, este vorba fără îndoială de transmiterea, din tată-n fiu, din generație în generație, a cunoștințelor tehnice de-alungul secolelor în cadrul aceleiași populații.

Terminologia minieră așa cum ea ni s-a transmis până în zilele noastre, reflectă și ea vechile tradiții daco-romane ale acestei îndeletniciri. Terminologia esențială legată direct de producția propriu-zisă este în cea mai mare parte de origină latină. Așa de pildă, vechiul termen al documentelor noastre medievale, faur, derivă din latinescul *faber*, fierul pe care acești meșteri, făurari sau fierari îl prelucrau, provine din *ferum*, iar aurul din *aurum*, cuptorul de redus minereul din *coctorium*; cărbunele din *carbo-carbonis*; zgura din *scoria*; foalele de la foale etc.

Așadar, citeva exemple concludente, mărturii incontestabile ale penrenității culturii și civilizației celor două popoare (dac și roman), cultură și civilizație integrate deplin și în chipul cel mai firesc cu putință, în contextul societății de pe teritoriul României în secolele III—XI, al cărei curs continuu de dezvoltare a condus la făurirea culturii și civilizației românești.

Aceste dovezi demonstrează cu putere că poporul român, izvorât din împletirea a două mari civilizații a continuat să viețuiască statornic pe aceste meleaguri ducindu-și departe vechile sale îndeletniciri, printre care și valorificarea bogățiilor miniere, moștenite din fondul dacic și roman și făurindu-și în decurs de secole propria sa istorie.

PERMANENCES DE LA CIVILISATION DACE ET DACO-ROMAINE DANS LA STRUCTURE DE LA SOCIÉTÉ FÉODALE ROUMAINE

Résumé

En partant de la recherche des fouilles archéologiques et en utilisant les résultats des analyses de laboratoire physicochimiques, effectuées sur des vestiges archéologiques, l'auteur met en évidence le caractère permanent de la valorisation des richesses minières (des métaux nobles et du fer) sur le territoire de la Roumanie dès l'époque dace jusqu'au Moyen Âge roumain.

On souligne à cette occasion le fait que cette activité de mise en valeur des richesses minières propres pour la population autochtone dace qui a quelques technologies spécifiques de réduction du minerai ferreux, activité enrichie par les colons miniers au moment de la conquêtes de la Dacie. Ainsi le fonds technologiques dace a-t-il été augmenté par la réception des nouvelles techniques spécifiques pour le monde roumain. L'emploi de celle-ci pendant le premier millénaire n.è. par la population locale daco-romaine dans le processus de valorisation des richesses minières (l'utilisation, par exemple, au IV—VI-ème siècle de la même technique de réduction du minerai ferreux dans des fournaux à ouverture latérale) atteste le même cadre démographique dans lequel on a transmis l'expérience et les connaissances acquises d'une génération à l'autre. De cette réception sur le fond traditionnel dace de certains éléments nouveaux de civilisation roumaine, de leur mélange a résulté la culture matérielle et spirituelle du peuple roumain qui s'est forgé les siècles suivants sa propre histoire.